

УДК 342.922:347.994 (477)

Р. М. Савчук
виконуючий обов'язки директора
Івано-Франківського юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

УЧАСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ЛІНГВІСТИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про засади державної мовної політики» судочинство в Україні в цивільних, господарських, адміністративних і кримінальних справах здійснюється державною мовою [1]. У той же час згідно зі ст. 12 Закону України «Про судоустрій та статус судів» суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють [2]. Однією з процесуальних гарантій додержання принципу національної мови у відповідному провадженні є участь перекладача в адміністративному судочинстві. Залучення та участь перекладача в адміністративному судочинстві викликає немало запитань, що вказує на необхідність більш детального наукового дослідження цих проблем.

В юридичних наукових дослідженнях про судові процеси особі перекладача приділяється дуже мало уваги. Такий учасник розглядається серед інших учасників судового процесу як такий, що не має власного інтересу, надає технічну допомогу, чим сприяє розгляду судової справи та захисту прав основних учасників. Безпосередньо на питання теорії та практики правового положення перекладача як учасника адміністративних судових процесів звертали увагу І.А. Балюк, І.А. Бережна, Ж.В. Васільєва-Шаламова, Г.І. Денисенко, С.В. Ківалов, В.Т. Маляренко та інші науковці.

Метою статті є визначення правового забезпечення положення перекладача в адміністративному судочинстві на підставі аналізу норм процесуального законодавства; з'ясування недоліків правового забезпечення та проблем практики залучення та участі перекладача в адміністративному судочинстві; підготовка пропозицій із удосконалення цього напрямку діяльності.

Україна є унікальною державою. Поряд з українцями на території держави проживає понад 100 національностей [3]. Крім цього, щорічно на її території перебуває понад півтора мільйона іноземних громадян із країн СНД та інших держав. Не всі ці люди перебувають в Україні на законних підставах і ведуть себе законослухняно, у зв'язку із чим виникають питання притягнення їх до відповідної відповідальності.

Участь таких осіб в адміністративному процесі та забезпечення їх прав під час судочинства пов'я-

зані з необхідністю роз'яснення наявних прав на зрозумілій таким особам мові. Вирішення цього питання в значній мірі залежить від такого учасника адміністративного судочинства, як перекладач.

Стаття 68 КАСУ визначає перекладача як особу, що вільно володіє мовою, якою здійснюється адміністративне судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими [4]. Дане визначення має одну дуже важливу вимогу – особа повинна вільно володіти мовою, знання якої необхідне для перекладу.

Тут варто звернутись до наукових тлумачень перекладача, даних науковцями-адміністративістами.

Зокрема, в Юридичному енциклопедичному словнику за редакцією А.Я. Сухарева дано визначення перекладача як особи, яка є учасником процесу та вільно володіє мовою, на якій він здійснюється, і мовою, на якому один з учасників процесу дає свідчення [5, с. 319].

У Словнику базової термінології з адміністративного права за загальною редакцією Т.О. Коломєць наведено положення про те, що перекладач – це учасник адміністративного процесу, який вільно володіє мовою, якою здійснюється процес, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими [6, с. 145].

С.В. Ківалов визначає перекладача як «особу, що володіє мовою, якою здійснюється адміністративне провадження (тобто державною мовою), та іншою мовою, знання якої необхідне для усного або письмового перекладу з однієї мови на іншу або володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими» [7, с. 115].

Ю.Д. Апресян поняття «володіти мовою» пов'язує з умінням виражати заданий сенс різними способами, з умінням витягати зі сказаного цією мовою сенс, зокрема – розрізнити зовні схожі, але різні за змістом висловлювання і знаходити загальний зміст у зовні різних висловлюваннях, з умінням відрізнити правильні в мовному відношенні висловлювання від неправильних [8, с. 262].

Чому так важливо визначитися з терміном «вільне володіння мовою», що міститься в адміністративно-процесуальному законодавстві?

Це, перш за все, пов'язано з двома важливими завданнями, які стоять перед перекладачем і які відображені як в законодавстві, так і в діяльності перекладача.

Перше завдання спрямоване на реалізацію принципу мови судочинства, реалізацію права осіб, що беруть участь в адміністративному процесі на захист своїх інтересів, навіть у тому випадку, якщо вони не володіють мовою адміністративного судочинства.

Друге завдання полягає в тому, щоб визначити мету і завдання, які стоять перед перекладачем і які він повинен вирішити в процесі перекладу.

Мета перекладу в даному випадку полягає в тому, щоб якомога правильніше і чіткіше донести до особи, яка не володіє мовою адміністративного судочинства (іноземною мовою), зміст тексту документа і зміст усного мовлення посадових осіб, які здійснюють провадження в адміністративній справі, та інших учасників адміністративного судочинства.

У даному контексті «перекласти» означає висловити повними, вірними і правильними засобами однієї мови ту інформацію, ті відомості, які вже були виражені до цього засобами іншої (іноземної) мови, якими не володіють учасники адміністративного судочинства.

Отже, для перекладача важливо під час перекладу знайти ту єдність змісту і ті форми, які б найбільш точно передавали особливості, змістовне навантаження промови або документа іншою мовою і збігалися з особливостями і змістовим навантаженням мови оригіналу.

Узагальнюючи ці визначення, можна зробити висновок, що перекладач є фахівцем у галузі спеціальних знань (лінгвістичних).

Слід зазначити, що мова йде саме про фахівця (спеціаліста) з лінгвістичних знань, оскільки не кожна особа, яка володіє іноземною мовою або технікою спілкування з глухими, німими чи глухоніми, може бути перекладачем в адміністративному судочинстві.

Як правильно зазначається в юридичній літературі, крім знання мови, перекладач повинен також володіти рядом інших навичок, зокрема володіти юридичною термінологією та іншою спеціальною лексику.

Перекладачі відіграють ключову роль у встановленні мовних контактів і відносин між учасниками адміністративного судочинства. Серед осіб, які сприяють проведенню судочинства, за висловом В.Т. Маляренко, перекладач є найбільш непомітною процесуальною фігурою, яка водночас має іноді надзвичайно важливе значення в судочинстві [9]. Без перекладача неможливо здійсню-

вати підготовчі та судові дії, а також захист прав і свобод людини і громадянина у випадках, коли хто-небудь з учасників процесу не володіє або недостатньо володіє державною мовою.

У той же час на сьогодні процесуальне законодавство та судова практика не виробили критеріїв оцінки вільного володіння мовою та рівня професійної підготовки перекладачів, не передбачено ні методик, ні процедури з'ясування цього питання. Якщо особа має диплом перекладача, то проблем не виникає. Але якщо мова йде про вільне володіння мовами, які не розповсюджені у світі, то виникають проблеми. На практиці застосовується не вільне володіння, а розуміння тієї чи іншої мови.

Проблеми неякісного перекладу також посилюються тим, що відсутній законодавчий порядок залучення та атестації судових перекладачів, а також єдиної бази фахівців, що містить відомості про їх кваліфікації.

Автор статті підтримує пропозицію Кузнецова О.Ю. про те, що стосовно нашої держави було б доречно створити реєстр атестованих перекладачів при Міністерстві юстиції України, до якого могли б звертатись як судді, так і безпосередньо всі учасники процесу, які потребують кваліфікованої допомоги останнього [10, с. 40].

На нашу думку, ці питання можна було б вирішити створенням спеціалізованих судово-перекладацьких організацій, однак, їх створення та діяльність повинні бути чітко прописані в законі. Крім того, в законі про такі організації повинні бути визначені основні критерії видачі ліцензії таким утворенням або приватним особам, які б могли бути запрошені в якості професійних перекладачів і які могли б не тільки здійснювати професійний переклад, але й нести за це відповідальність.

У зв'язку із цим для більш точного визначення поняття перекладача, на нашу думку, в КАСУ слід замінити поняття «вільне володіння мовою» на «перекладацька спеціальна компетенція».

Таким чином, необхідність участі перекладача в адміністративному судочинстві, учасниками якого є особи, котрі не володіють мовою судочинства, є обов'язковою. Законодавець розглядає участь перекладача не як технічний засіб, а як конституційну гарантію прав громадян та інтересів правосуддя. Очевидно, що від якості законодавчої регламентації прав перекладача і порядку його участі в справі залежить можливість особи, яка не володіє державною мовою, бути повноцінним учасником судового процесу.

Правовий статус перекладача визначений нормами КАСУ, однак для вирішення питань кваліфікованої допомоги в перекладі було б доречно створити реєстр атестованих перекладачів при Міністерстві юстиції України та вирішити на законодавчому рівні питання створення спеціалізованих судово-перекладацьких організацій.

Література

1. Про засади державної мовної політики : Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 23. – С. 218.
2. Про судоустрій і статус суддів. Верховна Рада України; Закон від 02.06.2016 № 1402-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
3. Національний склад населення України. Вікіпедія – вільна енциклопедія. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Національний_склад_населення_України#.
4. Кодекс адміністративного судочинства України; Кодекс України. Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
5. Юридический энциклопедический словарь / гл. ред. А.Я. Сухарев. – 2-е изд. – Москва : Советская энциклопедия, 1987. – 528 с.
6. Словник базової термінології з адміністративного права: навчальний посібник / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. – Київ : Істина, 2010. – 240 с.
7. Адміністративне процесуальне (судове) право України / за заг. ред. С.В. Ківалова. – Одеса : Юридична література, 2007. – 312 с.
8. Апресян Ю.Д. Идеи и методы современной структурной лингвистики (короткий очерк). – М. : изд-во Просвещение, 1966. – 262 с.
9. Малярченко В.Т. Про державну мову та перекладача у кримінальному процесі України / В.Т. Малярченко // Голос України. – 2006. – № 175.
10. Кузнецов О. Ю. Правосуб'єктність перекладача в гражданском судопроизводстве и порядок ее приобретения / О.Ю. Кузнецов // Современное право: научно-практический журнал. – 2007. – № 10. – С. 40–50.
11. Бережна І.А. Правова природа та зміст участі перекладача в адміністративно-деліктному провадженні / І.А. Бережна // Порівняльно-аналітичне право. №3-1/2013. [Електронний ресурс]. – Електронний ресурс : http://www.pap.in.ua/3-1_2013/7/Berezhna%20I.A.pdf.
12. Васильєва-Шаламова Ж.В. Роль та місце перекладача у реалізації принципу мови судочинства у цивільному процесі України / Ж.В. Васильєва-Шаламова // Вісник Академії адвокатури України. – Том 12. – № 1(32). – 2015. – С. 62.
13. Балюк І.А. Перекладач у господарських та інших судових процесах України / І.А. Балюк // Порівняльно-аналітичне право. – № 3. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pap.in.ua/3_2016/25.pdf.

Анотація

Савчук Р. М. Участь перекладача в адміністративному судочинстві: лінгвістичні, правові та організаційні питання. – Стаття.

У статті проведено аналіз статусу перекладача в судових процесах, його роль та вплив кваліфікованого перекладача на захист порушеного права. Піднімаються проблемні питання участі перекладача в адміністративному судочинстві. З урахуванням понять, що містяться в мовознавстві, обґрунтовується необхідність заміни поняття «вільне володіння мовою» поняттям «перекладацька спеціальна компетенція». Вносяться пропозиції щодо створення судово-перекладацьких організацій та доповнення діючого КАСУ.

Ключові слова: перекладач, кваліфікований перекладач, вільне володіння мовою, адміністративне судочинство, судово-перекладацькі організації.

Аннотация

Савчук Р. М. Участие переводчика в административном судопроизводстве: лингвистические, правовые и организационные вопросы. – Статья.

В статье проведен анализ статуса переводчика в судебных процессах и влияние квалифицированного переводчика на защиту нарушенного права. Затрагиваются проблемные вопросы участия переводчика в административном судопроизводстве. С учетом понятий, которые содержатся в языкознании, обосновывается необходимость замены понятия «свободное владение языком» понятием «переводческая специальная компетенция». Вносятся предложения относительно создания судебно-переводческих организаций и дополнения действующего КАСУ.

Ключевые слова: переводчик, квалифицированный переводчик, свободное владение языком, административное судопроизводство, судебно-переводческие организации.

Summary

Savchuk R. M. Participating of translator in administrative proceedings: linguistic, legal and organizational questions. – Article.

In the article the status of translator in judicial trials, his role and influence of qualified translation on defence of the broken right is analysed. The problem questions of participation of translator in the administrative proceedings are considered. Taking into account the concepts that are in linguistic, the need to replace the concept of «fluency in the language» on a concept «special translation competence» is justified. The suggestions for the establishment of judicial-translating organizations and addition of operating CAPU are made.

Key words: translator, qualified translation, fluency in the language, administrative proceedings, judicial-translating organizations.